СУТНІСТЬ ЕКОНОМІЧНОЇ ЗЛОЧИННОСТІ ЯК ОБ'ЄКТА АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ

КУТЕРГА Максим Володимирович - кандидат юридичних наук, докторант Харківського національного університету внутрішніх справ
https://orcid.org/0009-0003-0362-7634
УДК: 342.95 (477)
DOI: https://doi.org/10.71404/NP.2025.4.51

У статті наголошено на тому, що на забезпечення економічної безпеки крізь призму врахування соціально-демографічних, безпекових, фінансових особливостей і духовно-ціннісних основ, а також національних витоків державотворення має бути спрямований адміністративно-правовий вплив, який реалізується в ході публічного управління.

Доведено, що на забезпечення економічної безпеки крізь призму врахування соціально-демографічних, безпекових, фінансових особливостей і духовно-ціннісних основ, а також національних витоків державотворення має бути спрямований адміністративно-правовий вплив, який реалізується в процесі публічного управління

Наголошено, що цінність адміністративно-правового осмислення проблем, пов'язаних із економічною злочинністю полягає в тому, що останнє надає можливість поглянути на злочинні прояви як наслідки протиріч, неузгодженостей та системних проблем на рівні публічного управління, спрямованого на забезпечення економічної безпеки.

Ключові слова: економічна злочинність, адміністративно-правовий вплив, сутність, високоінтелектуальна злочинність, міжнародний характер, податкові правопорушення.

Постановка проблеми

Забезпечення економічної безпеки постає основою соціально-економічного розвитку держави у сучасних умовах за допомогою механізму адміністративно-правового забезпечення економічної безпеки держави, який повинен передбачати заходи протидії негативному впливу основних загроз, вплив яких посилюється внаслідок динамічності зовнішнього середовища [1, с. 461].

На забезпечення економічної безпеки крізь призму врахування соціально-демографічних, безпекових, фінансових особливостей і духовно-ціннісних основ, а також національних витоків державотворення має бути спрямований адміністративно-правовий вплив, який реалізується в процесі публічного управління, адже, на переконання окремих вітчизняних дослідників, публічне управління відіграє важливу роль у багатьох аспектах сучасного суспільства, таких як політичні, соціальні та економічні показники. У цьому контексті важко переоцінити роль належного правового регулювання адміністративних процедур. Сучасна держава не просто односторонньо впливає на пасивні об'єкти, а взаємодіє з громадянами та організаціями, визнаючи їхню правосуб'єктність, надаючи можливість брати участь у виробленні управлінських рішень. Цей невід'ємний аспект розвитку публічного права та практики його застосування є первинним, а всі інші напрями модернізації публічного управління (зокрема впровадження електронних технологій) слід вважати похідними від нього [2, с. 170].

Стан дослідження теми

Окремі проблемні аспекти адміністративно-правового забезпечення правового

режиму воєнного стану досліджували такі науковці, як О. О. Авдєєв, В. О. Антонов, О. М. Бандурка, О. П. Гетманець, І. І. Дейнега, В. П. Ємельянов, І В. Кубарьов, О. М. Литвинов, О. В. Микитчик, О. М. Музичук, В. П. Приходько, О. Ю. Салманова, В. В. Сокуренко, В. П. Тихий та інші. Втім, незважаючи на наявні фундаментальні наукові праці, питання з'ясування сутності економічної злочинності як об'єкта адміністративно-правового регулювання потребує нових наукових досліджень, спрямованих на формування міждисциплінарного бачення сутності досліджуваної категорії з огляду на актуальні виклики сучасності.

Мета і завдання дослідження

Мета статті полягає в тому, щоб визначити сутність економічної злочинності як об'єкта адміністративно-правового регулювання. Для досягнення вказаної мети необхідно вирішити такі завдання: з'ясувати адміністративно-правове і кримінологічне бачення економічної злочинності; визначити, які ознаки є характерними для економічної злочинності; проаналізувати взаємозв'язок між податковими правопорушеннями та економічними злочинами.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що автором було вперше комплексно викладено різноманітні аспекти економічної злочинності, висвітлені у працях вітчизняних і зарубіжних авторів, акцентовано увагу на нетипових проблемах, пов'язаних з її розумінням.

Виклад основного матеріалу

Поняття «безпека», підкреслює Т.В. Тихий, «фіксує домінуючий спосіб існування предмета як стан, за якого кому-, чому-небудь не загрожує небезпека. Виходячи з цього способу існування того чи іншого предмета, ми іменуємо цей стан як небезпечний чи безпечний. При визнанні поняття «безпека» ми співвідносимо предмет, беремо до уваги його буття стосовно небезпеки, не враховуючи його прояву в інших відносинах. Відображаючи конкретний домінуючий в певних умовах спосіб буття того чи іншого предмета, поняття «безпека» характеризує його через одну із загальних і суттєвих властивостей» [3].

Ми глибоко переконані, що цінність адміністративно-правового осмислення проблем, пов'язаних із економічною злочинністю, як раз і полягає в тому, що останнє надає можливість поглянути на злочинні прояви як наслідки протиріч, неузгодженостей та системних проблем на рівні публічного управління, спрямованого на забезпечення економічної безпеки.

Окреслюючи провідну роль адміністративно-правових форм і методів у протидії злочинності, М. Брунс зазначає, що боротьба з організованою злочинністю через громадські мережі з інституційної точки зору стала однією з головних інновацій у боротьбі зі злочинністю в Нідерландах із значними наслідками для того, як публічне управління вирішує складну проблему організованої злочинності. Це дозволяє перемістити фокус із заклопотаності правопорушниками на аналіз обставин, які сприяють злочину, а також життєздатні заходи, що зменшують можливості, незалежно від мотивації правопорушників [4, с. 161].

З кримінологічної точки зору, О.О. Авдєєв, А.А. Васильєв та О.М. Литвинов наголошують на тому, що «злочинність – це історично мінливе, соціальне явище, яке являє собою систему передбачених кримінальними законами діянь, що вчинюються на певній території або серед членів певних соціальних груп упродовж певного проміжку часу. До характерних кримінологічних ознак злочинності науковці віднесли: 1) негативність явища: дане явище завдає шкоди суспільству загалом, так і конкретним його членам зокрема; 2) соціальну природу злочинності: мова йде про те, що вона існує тільки у людському суспільстві: особи, які вчиняють злочин та особи, на інтереси яких вчинюються посягання – члени суспільства; 3) кримінально-правову ознаку злочинності: оскільки злочинність є сукупністю злочинів, то при її дослідженні ми, в першу чергу, керуємось кримінальним законом, тому що і поняття злочину, і їх вичерпний перелік надається кримінальним правом. Криміналізація чи декриміналізація у праві є єдиним легальним способом зміни кола діянь,

що визнаються злочинами; 4) усталеність злочинності, що має властивості з року в рік відновлюватися приблизно в однакових обсягах; 5) іррегулярність злочинності – відсутність внутрішніх зв'язків, тобто нові події злочинів не пов'язані з раніше вчиненими у часі й просторі; 6) територія і період часу: вивчаючи злочинність, ми досліджуємо її в межах певної території за конкретний проміжок часу і таке інше» [5].

О.В. Микитчик стверджує, що «злочинність – це певна система злочинів з притаманними їм закономірностями розвитку, яка в сучасних умовах створює певний соціальний субсвіт зі специфічною (злочинною) професійною діяльністю осіб, що нею займаються» [6, с. 5].

Окремі науковці стоять на тому, що злочини завжди розглядаються як неминучі в кожному конкретному суспільстві, що функціонує в рамках організованої системи функціонування. Іноді цим злочинам доводиться перетинати кордони, становлячи величезну загрозу суверенітету та цілісності країни. За наявності всього цього держави зазвичай стикаються із встановленням можливих форм і методів боротьби з так званими транснаціональними злочинами. Зазначається, що проблема існування та розповсюдження транснаціональної злочинності у вигляді тіньової протиправної діяльності злочинних організацій є однією з найбільших загроз нашого часу [7, с. 291].

Водночас високоінтелектуальна економічна злочинність є особливою, з притаманними виключно їй ознаками. Казахські науковці стверджують, що фактором уповільнення розвитку країни є економічна злочинність. Кількість таких злочинів стрімко зростає в усьому світі, а способи їх вчинення стають все більш витонченими, що зумовлює актуальність налагодження нових методів протидії економічній злочинності та реформування законодавства у цій сфері, в тому числі в країнах Євразії [8, с. 1123].

Н. Нестор, Н. Литвин, А. Ярош, С. Денисюк та Л. Рожкова відмічають у цьому контексті те, що глобалізація економічних відносин, комп'ютеризація всіх сфер життя створюють сприятливі умови для вчинення економічних злочинів, що є проблемою не лише національного, а й міжнародного рівня. Динаміка економічної злочинності на міжнародному рівні свідчить про зростання вчинення цих злочинів. Визначено причини зростання економічних злочинів на міжнародному рівні: недостатній рівень безпеки організацій, який дозволяє без проблем здійснювати кібератаки; неефективність правоохоронної системи, яка не відповідає сучасним викликам економічної злочинності; інформатизація публічних сфер; відсутність ефективних методів боротьби з економічними злочинами; технічний прогрес; соціально-економічна нерівність; вихід ринкових відносин на міжнародний рівень; постійне збільшення кількості користувачів Інтернету. Науковці обґрунтовують причинно-наслідковий зв'язок між кількістю вчинених економічних злочинів та рівнем економічного розвитку держави. У країнах, де рівень ВВП на душу населення низький (ПАР, Кенія, Росія, Уганда, Замбія, за винятком Бельгії та Франції), спостерігається вищий рівень економічної злочинності. До шляхів боротьби з економічною злочинністю на національному та міжнародному рівнях науковці пропонують віднести: удосконалення правового регулювання на міжнародному рівні шляхом прийняття нових конвенцій та їх легалізації на національному рівні, посилення безпеки компаній, перезапуск правоохоронної системи шляхом реформування, збільшення доходів населення [9, с. 100].

Я. Матіясевич та М. Яковлевич наголошують на тому, що з-поміж економічних злочинів саме шахрайства стають найбільш загрозливими. Науковці переконані, що економічна злочинність – це постійне і досить динамічне негативне соціальне явище, яке вміло адаптується до соціально-економічної та політичної ситуації в суспільстві. Шахрайство у сфері промисловості та виробництва є характерною і помітною формою економічної злочинності в правовій доктрині. Мотивом вчинення шахрайства, як правило, є особиста вигода, коли зловмисники використовують своє становище в бізнесі або офіційні повноваження в державній чи громадській установі для отримання незаконної вигоди у вигляді грошей або товарів

[10, с. 33]. Шахрайство в економіці також відоме як фінансовий злочин і стосується незаконних дій, вчинених окремими особами або групами осіб з метою отримання фінансової чи професійної вигоди. Для організованих злочинних груп економічне шахрайство має перевагу в низькому ризику та високому прибутку, особливо у випадках шахрайства, які можна розкрити лише завдяки міжнародній співпраці, а також у випадку злочинів в Інтернеті, для яких необхідно встановити юрисдикцію [11, с. 17].

Варто також звернути увагу на тісний взаємозв'язок між податковими правопорушеннями та економічними злочинами. Фінансування життєво важливих інтересів соціальної спільноти виправдовує податкове покриття, але платники податків через зменшення своєї економічної обізнаності сприймають це як тягар. У результаті вони вдаються до різних модельностей поведінки – від змін у своїх економічних рішеннях, які поширюються на економіку через ринковий механізм, до різних форм протиправної поведінки. Податковими правопорушеннями є дії, у результаті яких платники податків свідомо та навмисно порушують податкове законодавство з метою зменшення або повного невиконання свого податкового обов'язку [12, с. 55].

Як переконана Катерина Мисник, економічна злочинність - це господарська діяльність, що здійснюється систематично на професійній основі забороненими законом методами, спрямована на отримання прибутку та здатна суттєво вплинути на формування та функціонування господарського механізму. Існує різне розуміння економічних злочинів залежно від галузі та науки, в яких вони визначаються: 1) кримінально-правовий аспект поняття економічних злочинів визначається з метою систематизації злочинів у кримінальному праві. Відповідно до такого підходу визначаються види злочинів, які класифікуються за родовим об'єктом посягання, яким є економіка. Економічні злочини - це передбачені кримінальним законом діяння, спрямовані на порушення відносин власності та існуючого порядку господарської діяльності. 2) Кримінологічний аспект, відповідно до якого визначається структура економічної злочинності як масового негативного явища з метою визначення факторів, що детермінують економічну злочинність. Економічні злочини згідно з такою точкою зору - це дії, вчинені із завуальованим незаконним використанням законних технологічних і бухгалтерських операцій, фінансових і правових засобів, організаційно-нормативних і контрольно-управлінських прав, які з корисливих або інших протиправних мотивів посягають на охоронювані кримінальним законом відносини, пов'язані з фінансово-господарськими, цивільно-правовими правочинами щодо цивільного обороту коштів, речей, прав, дій [13, с. 15].

Висновки

Таким чином, на забезпечення економічної безпеки крізь призму врахування соціально-демографічних, безпекових, фінансових особливостей і духовно-ціннісних основ, а також національних витоків державотворення має бути спрямований адміністративно-правовий вплив, який реалізується в ході публічного управління.

Наголошено, що цінність адміністративно-правового осмислення проблем, пов'язаних із економічною злочинністю полягає в тому, що останнє надає можливість поглянути на злочинні прояви як наслідки протиріч, неузгодженостей та системних проблем на рівні публічного управління, спрямованого на забезпечення економічної безпеки.

Література

1. Dragan I., Nestoryshen I., Ostapenko L., Terletska V., Munko A. Improving the mechanism of administrative and legal ensuring of the financial and economic security of the state. *Financial and Credit Activity-Problems of Theory and Practice*. 2023. № 5 (52). pp. 461-470.

2. Demchyk N., Turovets Y., Pavliv A., Rekunenko T., Oliinyk A. Features of the development of administrative legal relations in european countries. *Lex Humana*. 2023. № 15 (2). pp. 170-191.

3. Тихий В. П. Безпека людини: поняття, правове забезпечення, значення, види.

Вісник Національної академії правових наук України. 2016. № 2. С. 31–46.

4. Bruns M. A network approach to organized crime by the Dutch public sector. *Police Practice and Research*. 2015. № 16 (2). pp. 161-174

5. Кримінологія: питання та відповіді: навчальний посібник / О. О. Авдєєв та ін.; за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. О. М. Литвинова; Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків: Золота миля, 2015. 323 с.

6. Микитчик О. В. Злочин як соціальне явище: філософсько-правовий аспект: автореф. дис. … канд. юрид. наук: 12.00.12. Київ, 2002. 16 с.

7. Kubariev I. V., Barash Y, Pcholkin V. D., Pluzhnik O. I. Assessing the Contemporary Issues of Countering Transnational Crime. *Jurnal cita Hukum-Indonesian law journal*. 2021. № 9 (2). pp. 291-304.

8. Utarov K., Sarykulov K., Beisembayeva A., Meirkulova G. Economic crime in the new Kazakhstan – a comparative analysis of the criminal legislation of EAEU member states. *Scientific Herald of Uzhhorod University*. 2024. № 55. pp.1123-1133.

9. Nestor N., Lytvyn N., Yarosh A., Denysyuk S., Rozhkova L. Dynamics of development of economic crime and combating crime in different regions of the world. *Revista San Gregorio*. 2020. № 42. pp. 100-109.

10. Matijasevic J., Jakovljevic M. Characteristic phenomena of economic crime in legal theory – Fraud in the field of industry and production. *Pravo*. 2023. № 40 (4). pp. 33-45.

11. Florea I.-O., Aivaz K.-A. A Dynamic Analysis of Economic Crime in Europe: the role of the European Institutions in the prevention of economic crimes in the COVID-19 Pandemic. *Annals of Dunarea de Jos University*. 2022. № 28 (3). pp. 17-28.

12. Dimic S., Bozic V. Tax crimes as the leading form of economic crime. *Pravo i privreda*. 2020. № 58(4). pp. 55-73.

13. Mysnyk K. The essence of the concept of "economic crime". Scientific method: reality and future trends of researching. pp. 14-16.

ON THE QUESTION OF THE ESSENCE OF ECONOMIC CRIME AS AN OBJECT OF ADMINISTRATIVE AND LEGAL REGULATION

The article emphasizes that ensuring economic security through the prism of taking into account socio-demographic, security, financial features and spiritual and value foundations, as well as national origins of state formation, should be directed administrative and legal influence, which is implemented in the course of public administration.

It is proved that ensuring economic security through the prism of taking into account socio-demographic, security, financial features and spiritual and value foundations, as well as national origins of state formation, should be directed administrative and legal influence, which is implemented in the process of public administration

It is emphasized that the value of administrative and legal understanding of problems related to economic crime lies in the fact that the latter provides an opportunity to look at criminal manifestations as consequences of contradictions, inconsistencies and systemic problems at the level of public administration aimed at ensuring economic security.

Key words: economic crime, administrative and legal impact, essence, high-tech crime, international nature, tax offenses.